

Бул экономикалык кризис учурунда ири жарнама берүүлөр рыноктон кете баштаганына карабастан корпорация менеджменти отчеттук мезгил ичинде жарнамадан түшкөн кирешенин көлөмүн сактоого, жада калса эки эсеге чейин көтөрүүнү камсыз кыла алганын көрсөтөт.

Түшүнүктүү болуш үчүн 2014-жылга салыштырганда, 2015-жылы жарнама үчүн акы алынган эфирдин көлөмү 13655,2 мүнөттөн, пайыздык көрсөткүч боюнча (36,4%) же 389 мүнөткө көбөйгөн.

Андан тышкары, жарнама берүүчүлөр тарабынан аз пайдаланылуучу күндүзгү саат алкактарындагы (офф-тайм) убактыларында жарнама жайгаштуруу активдештирилген. 2015-жылы офф-таймдагы жарнама убактасындагы – 2 813,5 мүнөт, 11 546,6 миң сомго сатылган, бул өткөн жылдагыдан 6034,0 миң сомго көп дегенди билдирет, тактап айтканда 2 эсе жогорулоо болгон.

2015-жылы көчмө телестудия - (ПТС) кызматынын эсебинен кирешенин көлөмү жогорулаган. 2015-жылы көчмө телестудиянын көрсөтүүлөрдү таратууга чыккан каттам 2014-жылга салыштырмалуу 110 учурга кыскарган. Бирок, ошол эле учурда көчмө телестудияны ижарага берүүдөн түшкөн кирешенин көлөмү 215,1 миң сомго жогорулаган. Эгерде 2014-жылы көчмө телестудия – (ПТС) 304 жолу чыкса, 2015-жылы болгону 194 жолу чыкканы менен алып келген кирешенин көлөмү 59,3 пайызга өскөн.

Ошонтип, корпорациянын финансылык абалына алгачкы талдоонун жыйынтыгы көрсөтүп тургандай, бюджеттик каражаттарды алуу менен катар, КТРК атаандаштыкка жөндөмдүү, динамикалуу өсүшкө ээ болгон, менчик капиталын камсыздай алган туруктуулукка жетишкен. Бул ликвид активдери бар жана карыздарын өз мөөнөтүндө жана толук көлөмдө төлөөгө жөндөмдүү деңгээлди камсыз кыла алган.

Корпорацияда бул ийгиликтердин жаралышы, 2010-жылдан бери коомдук көзөмөлдөө жана башкаруу институту катары - Байкоочу кеңештин иш алып баруусунун натыйжасы деп эсептеймин.

УДК 9-05:94(3)

Абдуламитова Д.К.

М.Кашгари-Барскани ат. ЧУнин окутуучусу

МАХМУД АЛ-КАШГАРИНИН ДИВАН ЛУГА АТ-ТҮРК ЖЫЙНАГЫНДА ГҮЛ АТАЛЫШТАРЫНЫН ЧАГЫЛДЫРЫЛЫШЫ

Аннотация: Бул макалада автор М.Кашгаринин чыгармасындагы өсүмдүк атоолор менен учурда кыргыз тилинде колдонулуп жаткан өсүмдүктөрдүн аталыштарын салыштырып изилдейт.

Ачкыч сөздөр: нектар, этногенезис, кекире, ак мыя, чырмаок

Аннотация: В этой статье автор рассматривает сравнение наименований растений в произведениях М.Кашгари с наименованием растений, используемые в кыргызском языке.

Ключевые слова: нектар, этногенезис, василёк горький; солодь, вьюнок.

Жер жүзү өсүмдүктөргө өтө бай жана алардын түрлөрү көп, аны өсүмдүксүз элестетүү өтө кыйын. Өсүмдүктөрдүн ар түрдүү болушунун себеби жер бетиндеги климатка, чөйрөнүн шартына байланыштуу. Аларга сууда, талаада, тоодо, чөлдө өскөн өсүмдүктөр кирет. Азыркы учурда өсүмдүктөрдүн 350 миңден ашуу түрү белгилүү. Акыркы маалыматтар боюнча биздин республикада өсүмдүктөрдүн 4500 түрү бар, анын 1600гө жакыны чарбалык маанидеги пайдалуу баалуулукка ээ: 450 түрү - тоют өсүмдүктөрү, 300 түрү – баалуу өсүмдүктөр (гүлдөрдө нектар деп аталган таттуу суюктукту бөлүп чыгаруучу ткандары бар өсүмдүктөр), 200ү – дары, 62си – эфир майы чыгуучу, 50сү тамак аш өсүмдүктөрү.

Статистикада көрүнүп тургандай, адамдын өмүрү өсүмдүктөр менен тыгыз байланыштуу. Өсүмдүктөр атмосферадан көмүр кычкыл газын сиңирип, адам баласы үчүн керектүү кычкылтекти бөлүп чыгарат. Ошентип, адамдар өсүмдүктөрдү, ошондой эле аларды эгүү, өстүрүү менен тамырын, жалбырагын, гүлүн дары катары пайдаланса, мөмө-жемиштерин азык үчүн, башка түзүлүштөрүн курулуш материал, өндүрүш үчүн зат катары колдонот. Учурда кыргыз адабий тилинде колдонулуп жаткан өсүмдүктөрдүн аталыштарынын тарыхын изилдөөдө жазма эстеликтер, анын ичинде Махмуд Кашгаринин “Дивани лугат ат-түрк” сөздүгү бай булактардан болуп саналат. Кыргыз тилинин калыптаныш тарыхына байланыштуу маалыматтардын негизги өзөгүн байыркы жана орто кылымдагы жазма эстеликтер түзөт. Убагында жазма эстеликтердин айрымдары изилдөө объектисине алынса, кээ бир эстеликтер ушул мезгилге чейин колго алынбай келе жатат. Андай жазма эстеликтерге Махмуд Кашгаринин “Дивани лугат ат-түрк” сөздүгү кирет. Бул сөздүк XI кылымдагы түрк элдеринин этногенезиси, этномаданиятын, этнопедагогикасын, этнографиясын, дүйнө таанымын жеткиликтүү деңгээлде чагылдырган энциклопедиялык улуу чыгарма. “Дивандагы” өсүмдүк атоолор менен учурда кыргыз тилинде колдонулуп жаткан өсүмдүктөрдүн аталыштарын төмөндөгүдөй салыштырып изилдейбиз: **1.** Фонетикалык түзүлүшү жагынан берген мааниси боюнча өзгөрүүгө учурабай азыркы кыргыз тилинде сакталып калган өсүмдүк атоолор; **2.** Фонетикалык өзгөрүүгө учурап, мааниси жагынан азыркы кыргыз тилине дал келген өсүмдүк атоолор; **3.** Азыркы кыргыз тилинде кездешпеген өсүмдүк атоолор.

СС бүйэн (83,16) – кырг. Мыя «куурай сыяктуу өсүүчү сары гүлдүү отоо чөп. ... эгинге зыян келтирүүчү отоо чөптөр: кекире, ак мыя, чырмоок... жана башкалар» кызыл мыя – кызыл гүлдүү ачуу чөп.

СС гүлаф (83,17) кол жазманын латынча катарында «rosa», фарсчасында «Gul» деп берилген. Гүлаф, гүл лексемалары азыркы кыргыз тилине орто кылымдарда иран тилинен өздөштүрүлүп, антропонимдердин курамында кездешет. Гүлафша.

СС үзүрмүш // үзүрмүрс (83,21) немис тилинде myrthe, орус тилинде мирра «блоговонная смола из корень некоторых тропических деревьев, употребляется в медицине и парфюмерии» деген түшүндүрмө берилген. Азыркы кыргыз тилинде ботаникалык термин катары колдонулат: 1. Африка менен Аравияда өсүүчү өсүмдүктүн бир түрү; медицина жана парфюмерияда колдонулуучу ушул өсүмдүктүн жыттуу чайыры.

СС имшири // ymsiri (83,8) – кырг. Мумия бийик тоодо өскөн элдик медицинада сыныкка дары болуучу чөп, кийик оту.

Ошонтип, алгачкы коомдук түзүлүштөн азыркы мезгилге чейин адамдардын күндөлүк жашоо-тиричилигинде өтө керектүү мааниси зор, пайдасы мол өсүмдүктөр экендиги талашсыз. Өсүмдүккө байланыштуу лексемалардын көпчүлүгү эл менен бирге жашап келе жаткан сөздөр. Орто кылымда жашаган кыпчактарга таандык СС жазма эстеликтердеги өсүмдүккө байланыштуу лексемалардан фонетикалык түзүлүшү жана берген мааниси боюнча кыргыз тилине *терек, агач* ал эми сөздөр фонетикалык түзүлүшү боюнча өзгөрүүгө учурап, бирок берген мааниси азыркы кыргыз тилинде сакталса, татым, парфюмерия даярдоодо колдонулуучу өсүмдүктөрдүн төмөнкүдөй аталыштары дарчыны, кондрок, гранфул, кабаба, маңданус, марул, разийана жана башкалар кездешпейт.

Кыпчактардын парфюмерия, тамак-аш татымдарды пайдалануу деңгээли кол жазманы жазган италиялык жана немис францисканттардын деңгээлинен айырмаланышын сөздүктө берилген аталыштардан оңой эле байкоого болот. Ошонун негизинде бир катар лексемалар өздөштүрүлүп, жалпы түрк лексемаларынан кескин айырмаланып турат.

Жогоруда берилген сөздөрдү сөздүктү түзүүчүлөр өсүмдүктөрдүн, андан жасалган дары-дармек (махмуда, отлар), парфюмерия (гранфул, гүл дарчыны, кондрок) аталыштары катары тематикалык топторго бөлүүгө аракет жасашкан, бирок практика жүзүндө мындай бөлүштүрүүнү так сактай алышка эмес. Ал эми орто кылымдарда жашаган кыпчактардын жашоо шарты европалыктардан кескин айырмалангандыгынын себебинен кээ бир өсүмдүктүн аты латын тилинде эле аталыштары берилип, кыпчактар мындай түшүнүктөрдү али жакшы өздөштүрө элек экендигин фактылар чагылдырып турат.

Ал эми "**Махмуд ал-Кашгари Диван Луга ат-Турк**" сөздүгүнөн мисалга келтирсек:

Атгак انفاق – Саргыч, саргылт. Сары гүлдүү өсүмдүктөрдү да ошонтип айтайт..

Турлук жажак йазилди

Баржин йазим карилди

Ужмак йари курулду

Тумлиг йана калкусуз

Жазды сүрөттөгөндө: Көптөгөн гүлдөр ачылды, жайылган жибек килем сыяктуу, бейиштей жер көрүндү. Күн менен түн теңешти. (146-б.)

Туман жижек тизилди

Тукундан ул йазилди

Укуш йатиб узалди

Йирдан куба азришур

Жайды сүрөттөгөндө: «Гүлдөрдүн түрлөрү катарга тизилди. Алардын бүчүрү ачылды, көптөн бери жер астында жаткан гүлдөр эми жер үстүнө көтөрүлүп бири – биринен бөлүнө башташты». (243-б.)

Такма жажак укулди

Букуланиб букулди

Туксин тукун тукулди

Йазгалимат йуркашур

Жайды сүрөттөп жатып: «Гүлдөр дүрүлдөп өсүп баштады алардын чынычылары кырдуу жүгөндөй, бири-бирине чырмалышып бир заматта ачылууга даяр болуп калышат. (409-б.)

Йагмур йагиб сажилди

Турлик жижак сужулди

Йинжу каби ажилди

Жиндан йибар йугрушур

Жазды сүрөттөгөндө: Жамгырдын тамчысынан берметин кабыгы ачылгандай жерден гүлдөр өсүп чыгып (Ак гүлдөр) жыпар жытын аңкытышат. (563-б.)

Букук *بقق* –Гүлдөрдүн бүчүрү, гүлдүн чынычалары.Жажак букукланди «Гүл бүчүрлөндү», ачылардын астында.

Такма жажак укулди

Букукланиб букулди

Туксин тукун тукулди

Йазлиб йана йуркашур

Жазды сүрөттөөдө: Ар түрдүү гүлдөр өсүп чыгып, бири-бирине жакындап ачыла башташты. (680-б.)

Пайдаланылган адабияттар

1. Абдувалиев И., Акматалиев А., Орозова Г. Махмуд Кашгари жана кыргыз маданияты. -Бишкек, 2011.

2. Қазақ мамлекеттілігі және түркі әлемінің тарихи-мәдени құндылықтары” (“CODEX CUMANICUS” Жазма эстелигиндеги өсүмдүккө байланыштуу лексикалар Коңурбаева Розо Эсенамановна

3. Махмуд ал-Кашгари Диван Луга ат-Турк"(Перевод, предисловие и комментарии З.-А. М. Ауэзовой. Индексы составлены Р. Эрмерсон. – Алматы: Дайк-Пресс, 2005.-122с.+2с. Вкл

УДК-687.016.5(075.8)

Суйналиева Г.М.

*Кыргызский Государственный технический университет им. И.Раззакова
Токмоцкий филиал им. Х.А.Рахматулина, Токмок, Кыргызская Республика*

ИССЛЕДОВАНИЯ РАЗВИТИЯ ДИЗАЙНА ОДЕЖДЫ В КЫРГЫЗСТАНЕ

Аннотация: Кыргыз ишканаларынын өнөр жай продукцияларынын сапатынын жогорку көрсөткүчтөргө жетишкендиги жана атаандаштыкка жөндөмдүүлүгү көп жагынан дизайндын заманбап методдорун кеңири колдонуудан көз каранды. Буга карабастан, биздин өлкөдө акыркы мезгилде бул тармакта бай тажрыйба топтолгон, бирок бүгүнкү күндө ал тажрыйбалар начар пайдаланылат.

Ачкыч сөздөр: дизайн, чыгармачылык, контурдук сүрөт, коллекция, индустрия

Аннотация. Достижение высоких показателей качества и конкурентоспособности промышленной продукции кыргызских предприятий во многом зависит от широкого применения современных методов дизайна. Увы, несмотря на то, что в